

Звіт

за результатами моніторингу з метою популяризації кращих освітніх практик інклюзивної освіти в Україні та подальшої інтеграції в систему освіти

Освітня безбар'єрність - це про якісну освіту незалежно від віку, статті, стану здоров'я, місця проживання та інших ознак. Це рівні можливості та вільний доступ до освіти, можливість опанування додаткових компетентностей та здобуття іншої професії протягом життя.

Інклюзивне навчання є важливим елементом системи освіти України. Популяризація кращих освітніх практик інклюзивного навчання з одночасним впровадженням ефективної системи моніторингу є важливою частиною створення загального безбар'єрного середовища в Україні.

МОН в межах реалізації Плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року реалізує Флагманський проєкт «Освіта для всіх», що передбачає:

друк підручників та посібників шрифтом Брайля для учнів з порушеннями зору;

розширення мережі освітніх центрів Державної установи «Школа супергероїв» для дітей, які проходять лікування або реабілітацію в закладах охорони здоров'я;

розширення мережі освітніх центрів-партнерів Державного ліцею «Міжнародна українська школа» для забезпечення надання освітніх послуг здобувачам освіти, які тимчасово або постійно проживають за кордоном;

розвиток та підтримку Всеукраїнської школи онлайн, забезпечення дистанційного навчання електронними ресурсами;

придбання спеціальних шкільних автобусів, обладнаних для потреб маломобільних груп населення.

У межах реалізації Стратегії зі створення безбар'єрного простору МОН у співпраці з Радницею-уповноваженою Президента України з безбар'єрності Тетяною Ломакіною розроблено Національну стратегію з розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційного плану заходів з її реалізації на 2024 – 2026 роки. Кабінетом Міністрів

України її було схвалено 07 червня 2024 року. Стратегію розроблено за участі науковців, педагогічних працівників, громадськості, міжнародних експертів, батьківської спільноти, народних депутатів України.

Протягом першого півріччя 2024 року було проведено ряд заходів із опрацювання проблемних питань інклюзивного навчання та перспектив подальшого розвитку освітньої безбар'єрності в Україні. Заходи було реалізовано Міністерством освіти і науки України за участі ключових стейкхолдерів: педагогів, науковців, представників батьківських, громадських організацій, міжнародних партнерів та державних органів.

Результати спільного обговорення проблемних питань та напрямів розвитку інклюзивного середовища враховуються під час формування та реалізації державної політики освітньої безбар'єрності в Україні.

Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів.

В Україні функціонує мережа із 694 інклюзивно-ресурсних центрів. Основною функцією цих освітніх установ є визначення наявних особливих потреб у здобувачів освіти. З моменту запровадження мережі ІРЦ до центрів батьками дітей подано 464 151 заяву на проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб.

До прикладу у комунальному закладі «Інклюзивно-ресурсний центр Полтавської міської ради» презентовано підхід до управління центром, який ґрунтується на шести ключових складниках, що забезпечують ефективність і якість роботи, а саме:

1. Повноваження засновника: Один з основних аспектів успіху ІРЦ – забезпечення ресурсної та фінансової підтримки з боку засновника. Це дозволяє центру забезпечувати необхідні умови для ефективної роботи та підтримки учнів.

2. Розвиток інклюзивної культури в громаді: Важливо враховувати особливості розвитку інклюзивної культури в громаді. Залучення громади до процесів інклюзії сприяє створенню дружнього та підтримуючого середовища для дітей з особливими потребами.

3. Компетентність та інноваційність керівника: Ефективний керівник ІРЦ має бути компетентним професіоналом, який постійно розвиває свої навички і впроваджує нові підходи в управлінні. Гнучкість і креативність є важливими характеристиками, які допомагають адаптуватися до змін та впроваджувати інновації.

4. Доступність закладів освіти: Важливо забезпечити доступність закладів освіти для всіх учасників освітнього процесу. Це включає як фізичну доступність, так і наявність адаптованих освітніх програм.

5. Дотримання нормативно-правових актів: Чітке дотримання законодавства України, що є необхідним для забезпечення відповідності стандартам та якісної роботи центру.

6. Кількість та якісна підготовка працівників: Наявність вмотивованих та компетентних працівників, які відповідають чисельності населення громади, є ще одним важливим аспектом. Це забезпечує належний рівень підтримки та консультацій для дітей та їхніх сімей.

Забезпечення найкращих практик інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти. Інклюзивне навчання стало важливою складовою сучасної освітньої системи, що забезпечує доступ до навчання студентів з особливими освітніми потребами. Це особливо актуально для закладів фахової передвищої та вищої освіти, де реалізація інклюзивного підходу може значно підвищити якість навчання.

Інклюзивне навчання передбачає інтеграцію всіх здобувачів фахової передвищої та вищої освіти в освітній процес, що включає:

- **Доступність:** Наявність спеціальних засобів навчання та навчальних матеріалів. Забезпечення індивідуальної підтримки кожного здобувача з ООП, в тому числі з інвалідністю. Створення безбар'єрного середовища для здобувачів освіти з фізичними обмеженнями, включаючи пристосовані будівлі, обладнання та ресурси. Наявність коштів для створення спеціальних умов модернізації закладу освіти задля забезпечення індивідуальних освітніх потреб студентів в умовах інклюзивного навчання та створення спеціальних структурних підрозділів відповідальних за цей напрямок.
- **Адаптовані навчальні матеріали:** Розробка та використання навчальних матеріалів, які відповідають потребам всіх студентів, включаючи альтернативні формати (наприклад, аудіо або крупний шрифт).
- **Індивідуальний підхід:** Врахування індивідуальних освітніх потреб і можливостей кожного здобувача освіти для забезпечення ефективного навчання.

Зокрема, одним із прикладів впровадження найкращих освітніх практик інклюзивного навчання є Київський фаховий коледж прикладних наук, де поєднано два важливі компоненти освіти – фаховість (кадри для галузі легкої промисловості та індустрії моди) та інклюзивне навчання. Нині у Коледжі задля супроводу освітнього процесу і допомоги студентам з порушеннями слуху працюють 8 перекладачів-дактилологів. Студенти з порушеннями слуху навчаються у закладі освіти за усіма освітньо-професійними програмами та спеціальностями. В коледжі запроваджено

дисципліни: «Українська жестова мова», «Українська жестова мова за професійним спрямуванням».

У співпраці викладачів і перекладачів-дактилологів розроблені і впроваджені в освітній процес тлумачні жестові словники: «Технологія швейного та трикотажного виробництва», «Технології кутюрної вишивки», «Тлумачно-термінологічний словник з конструювання взуття», «Жестовий словник економічного спрямування» з власним YouTube каналом, а також створено серію відео фахового спрямування з перекладом спеціальних термінів українською жестовою мовою.

В Коледжі працює Центр підтримки інклюзивної освіти, який виконує функції спеціального навчально-реабілітаційного підрозділу. Метою діяльності Центру є реалізація освітньої політики держави з питань підтримки осіб з особливими освітніми потребами в системі фахової передвищої, вищої освіти міста Києва в умовах безбар'єрного середовища; організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного супроводу осіб з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної загальної середньої, фахової передвищої, вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем з урахуванням обмежень життєдіяльності.

Найкращі практики впровадження інклюзивного навчання в закладах вищої освіти

В 2024 році в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створено Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів». Метою створення Центру є об'єднання зусиль структурних підрозділів університету, органів виконавчої влади та громадських організацій для організації соціально-педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами щодо їх адаптації до студентського життя, інтеграції та самореалізації в освітньому та соціальному середовищі, розвиток їхньої соціальної активності та автономності .

Задля функціонування міждисциплінарної команди фахівців в університеті розроблено та затверджено «Положення про команду психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами УДПУ імені Павла Тичини». Щоквартально проводяться засідання команди психолого-педагогічного супроводу, на яких розглядаються питання про виконання індивідуальних навчальних планів здобувачами освіти, що навчаються в інклюзивних групах, психолого-педагогічний супровід студентів з особливими освітніми потребами,

напрямів роботи практичного психолога в рамках психологічного супроводу студентів.

Міністерство освіти і науки України реалізує проєкт «Точка дотику»: навчання військових, які втратили зір.

Проєкт «Точка дотику» започатковано для створення державної програми навчання та психолого-педагогічного супроводу осіб, які втратили зір внаслідок повномасштабного вторгнення рф.

Навчання відбувається на базі закладів освіти, що забезпечують методичну, наукову та матеріально-технічну базу проєкту.

Партнерами проєкту є Бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні, Радниця-уповноважена Президента України з питань безбар'єрності Тетяна Ломакіна, Народна депутатка України Анна Пуртова, Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я», Blind Veterans UK, Громадська спілка «Всеукраїнська ліга організацій осіб з інвалідністю по зору «Сучасний погляд», навчально-реабілітаційний центр «Левеня», Громадська організація «Unbroken».

Основною метою проєкту є розробка та апробація державної програми навчання, адаптації та підтримки осіб, які втратили зір внаслідок воєнних дій, підготовка підґрунтя для подальшого державного фінансування та впровадження послуг з соціальної адаптації й підтримки осіб з порушенням зору, в першу чергу ветеранів війни.

На сьогоднішній день розроблено та апробовано 2 моделі короткострокової (4-тижневої) навчально-адаптаційної програми, що отримали рецензію від «Blind Veterans UK». Пройшли навчання 11 ветеранів з повною втратою зору та 11 супроводжуючих їх осіб. Ветеранів забезпечено сучасними гаджетами (асистивними технологіями) для підтримки самостійності у соціально-побутовому орієнтуванні та комунікації. Апробовано програму підтримки за місцем проживання. В рамках впровадження проєкту тренери програми пройдуть навчання у Великій Британії.

Міністерством освіти і науки України затверджено наказ від 21.08.2024 № 1181 «Про створення робочої групи» задля опрацювання питань розроблення та впровадження експериментального проєкту із навчання осіб з порушенням зору користуванню асистивними технологіями, соціально-побутовому орієнтуванню та орієнтуванню в просторі, а також надання їм психологічних послуг та перепідготовки із залученням представників органів державної влади та громадських організацій.

Наразі робочою групою розробляється пакет навчальних послуг та послуг з соціальної адаптації, включаючи розрахунок і обґрунтування їх вартості, а також супутні документи для запровадження державного фінансування навчальних послуг для осіб, які втратили зір. Передбачається проведення громадських обговорень цього пакету, зокрема за участю незрячих ветеранів та ветеранських організацій.

Вебпортал «Освіта для ветеранів»

Міністерством освіти і науки України започатковано проєкт – вебпортал «Освіта для ветеранів», який надає інформацію про освітні програми, ініціативи та служби підтримки, що пропонуються закладами освіти для ветеранів.

Цей інноваційний ресурс спрямований на забезпечення ветеранів та ветеранок доступом до важливої інформації, необхідної для подальшого навчання і розвитку після повернення з військової служби. Платформа містить освітні програми формальної та неформальної освіти закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти і інформацію щодо доступності закладів освіти для осіб з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю.

Функціонал системи передбачає можливість додавати спеціалізовані курси, тренінги та інші ініціативи для захисників. На вебплатформі вперше відображено інформацію щодо безбар'єрності закладу освіти, зокрема наявності центру підтримки студентів, пандусів, ліфтів.

Інформація щодо наявних освітніх можливостей на вебпорталі постійно оновлюється, наразі система містить більше 1000 освітніх програм закладів освіти.

Вебплатформа функціонує в тестовому режимі, у зв'язку із технічними роботами впровадження новітніх технологій доступності вебсайтів.

Державна установа «Школа Супергероїв» - це мережа освітніх центрів у закладах охорони здоров'я, де навчаються діти, які проходять довготривале лікування або реабілітацію в стаціонарі, що стала державною установою у 2022 році завдяки підтримці Офісу Президента та Першої леді.

За час свого функціонування як державної установи, школа надала більше 125 000 освітніх послуг 14 500 дітям, які перебували в лікарнях на лікуванні та реабілітації.

У 2024 році до структури ДУ «Школа супергероїв» додано 6 нових освітніх центрів, розташованих у закладах охорони здоров'я: КНП «Криворізька міська лікарня № 16» Криворізької міської ради, КП «Рівненська обласна дитяча лікарня» Рівненської обласної ради, освітній центр у закладах охорони здоров'я, засновником яких є Вінницька обласна рада. У центрах КП «Дитяча міська клінічна лікарня» Полтавської міської ради, КНП «Одеська обласна дитяча клінічна лікарня» Одеської обласної ради, КНП Львівської обласної ради «Клінічний центр дитячої медицини» - вже розпочато освітній процес в палатах, разом із тим, там починаються ремонтні роботи з подальшим облаштуванням. Орієнтовно освітні простори будуть готові до роботи наприкінці грудня 2024-в січні 2025.

Міністерство освіти і науки України відкрите для ознайомлення з найкращими освітніми практиками інклюзивного навчання та готове всебічно долучитися до їх популяризації.

Якщо у вас є інформація, якою ви хочете поділитися, будь ласка, надсилайте її на електронну скриньку oksana.volkova@mon.gov.ua.